

<http://digithum.uoc.edu>

Dossier «Resistencialisme i normalització: usos del passat i discursos culturals en la Catalunya contemporània»

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria*

Cristina Badosa

Professora de Cultures i llengües regionals, Universitat de Perpinyà-Via Domitia
badosa@univ-perp.fr

Data de recepció: març de 2013

Data d'acceptació: abril de 2013

Data de publicació: maig de 2013

Resum

Aquest article analitza com l'escriptor i periodista Josep Pla va contribuir a crear un estat d'opinió sobre una part important del nostre patrimoni cultural i urbà, com és el modernisme arquitectònic. Els seus plantejaments estètics van variar d'un període a l'altre, amb la qual cosa es demostra que la cultura pot ser objecte de manipulació per part de la política i dels mitjans de comunicació per a imposar principis que tenen poc a veure amb els seus valors estètics i ideològics inicials.

Paraules clau

Josep Pla, modernisme, literatura catalana

Josep Pla: space, time and memory

Abstract

This article examines how the writer and journalist Josep Pla contributed to opinion formation regarding architectural modernism, an important part of Catalan cultural and urban heritage. The fact that Pla's aesthetic proposals varied from one period to another demonstrates how culture is manipulated by politics and the media so as to impose principles that have little to do with initial ideological and aesthetic values.

Keywords

Josep Pla, modernisme, Catalan literature

* Aquest article forma part del projecte de recerca *Funcions del passat en la cultura catalana contemporània: institucionalització, representacions i identitat* (FFI2011-24751), finançat pel Ministeri d'Economia i Competitivitat.

<http://digithum.uoc.edu>

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria

La recuperació de l'espai i de la memòria forma el cos central de l'obra de Josep Pla; el seu estudi excediria els límits d'aquesta aproximació, i d'altra banda tampoc no n'és l'objectiu. Ens limitarem a revisar les seves opinions sobre el moviment modernista. Durant anys i sobretot els darrers mesos han anat apareixent algunes notícies que evidencien com n'és encara de fràgil el patrimoni arquitectònic modernista, que és essencial en el nostre passat contemporani i per a la nostra identitat, a banda d'haver esdevingut un dels principals reclams turístics. En primer lloc, s'ha de destacar un article de Ramon Suñé a *La Vanguardia* el 8 de desembre de 2012, «Menyspreu al modernisme. Una altra història de destrucció del patrimoni: el saqueig, denunciat pels veïns, de la casa Burés». En el mateix sentit, cal esmentar les diferents notícies sobre les obres de remodelació i reconstrucció de La Rotonda (1906-1918), de l'arquitecte Adolf Ruiz i Casamitjana. Però és sobretot el documental presentat el 28 de novembre de 2012 a TV3 per Lluís Permanyer, *El modernisme, història d'una destrucció*, el que ha evidenciat de manera clara la consideració, o el valor, que l'arquitectura modernista va merèixer a la generació posterior, noucentista, capitanejada per Eugeni d'Ors, fins als anys seixanta. Intel·lectuals i poetes il·lustres com Carles Riba, J. V. Foix, Salvador Espriu, Agustí Calvet i Josep Pla —que va tenir una recepció important des del 1940 fins a la seva mort, el 1984— van coincidir en una campanya de descrèdit contra el modernisme que traduïa una opinió generalitzada entre la intel·lectualitat i els ciutadans a la postguerra. Només cal recordar l'estat lamentable que presentaven la majoria dels edificis avui considerats joies del modernisme.¹ Em centraré només en alguns articles i textos de Josep Pla. A partir de l'any 1940 va començar una activitat literària per la via del redescobrimient del país en castellà, primer amb articles de caràcter antropològic i assagístic sobre l'Empordà que anaven més enllà del localisme per a integrar-lo en la civilització mediterrània, en el seu referent de la Grècia clàssica.² D'altra banda, Pla s'afegia a la substitució del catalanisme per un incipient i tímid barcelonisme. Al costat del reconeixement de l'espai, Pla va

reprendre la recuperació d'algunes personalitats artístiques que li permetien donar a conèixer l'ambient històric i cultural de la Catalunya del tombant del segle XIX al XX, com Santiago Rusiñol, Joaquim Mir i Manolo Hugué, i va escriure un gran nombre d'articles a la revista *Destino* sobre Josep Llimona, Rafael Benet, Ramon Casas, Josep Maria Prim, Francesc Gimeno.³ La intenció inicial de deixar un record de les persones que l'havien ajudat a comprendre la vida era compartida pel lector per mitjà de la veu narrativa; la del Pla intel·ligent, irònic i sentimental que s'atrevia a expressar el que pensava sobre personalitats canonitzades. Gràcies a aquesta sinceritat subjectiva, creava una complicitat amb el lector que li permetia compartir un coneixement menys mitificat i més humà dels homes que s'havien destacat en la construcció d'una tradició cultural i científica. Anys més tard, la intenció de deixar un record dels intel·lectuals i artistes contemporanis es convertiria en la voluntat de preservar la memòria i el patrimoni per a les generacions futures. Aquest desig es va repetir pròleg rere pròleg pràcticament fins a la seva mort. Si resseguim els escrits d'aquest primer període, immediatament posterior a la Guerra Civil, observem que Pla reprenia les valoracions de la generació que el precedia, en els anys en què va començar a escriure, és a dir, els noucentistes, sobre els representants més exigus de la generació del modernisme. El periodista Lluís Permanyer ho definia, en el documental *El modernisme, història d'una destrucció*, com la reacció de la generació que havia de matar el pare. Pla ho explicava a l'*Homenot*, dedicat a l'arquitecte Antoni Gaudí, en l'edició del 1967.⁴

En les edicions anteriors només hi ha algunes mencions a l'arquitecte sempre en relació amb algun altre artista, com en les biografies de Manolo, Rusiñol i Joaquim Mir,⁵ o bé alguna referència no gaire galdosa: «La nostra Sagrada Família em fa la impressió d'estar refredat a l'estiu», a «Cartes de lluny»,⁶ cosa que s'anà perpetuant en edicions posteriors. No serà fins al 1956, a «Barcelona, papers d'un estudiant»,⁷ que Pla dedicarà un capítol sencer a la Sagrada Família, on tornarà a aparèixer Ors com el seu principal detractor:

1. Permanyer explica que el Palau de la Música va ser el blanc de moltes de les crítiques, se l'havia arribat a anomenar el «Palau de la Quincalleria Catalana», per a Carles Riba era un «gran ou ferrat», i per a Salvador Espriu era «d'un mal gust delirant». Però ja abans de la guerra, als anys vint i trenta, havia rebut crítiques desafavorades: J. V. Foix havia publicat un article a la revista *La Cònsola* amb el títol de «La Barceloneta», on criticava les cases modernistes de l'Eixample i el Palau de la Música, i als anys trenta havia aparegut a la revista *Mirador* l'article demolidor «És redimible el Palau de la Música Catalana?».
2. Aquesta via s'inaugura amb la primera de les tres guies, la *Guia de la Costa Brava*, que va tenir la seva continuïtat deu anys després en una visió més pancatalana, com seria la *Guia de Mallorca, Menorca e Ibiza*, i encara el 1961 amb *Cataluña*. Entremig havien aparegut *Viaje en autobús* (1942), *Las ciudades del mar* (1942), *Cadaqués* (1947) i *Viaje a pie* (1949).
3. Un dels eixos d'aquesta edició tractava sobre l'evocació i la memòria, segons ja havia apuntat a les proses de la fi de 1921 i el començament de 1922, i que sis anys després, el 1928, va redefinir per convertir-ho en l'estructura que donaria unitat a una obra massa fragmentada. El projecte havia quedat en suspens; Pla s'havia deixat portar aleshores per l'onada d'activitat política arran de l'afebliment de la dictadura de Primo de Rivera.
4. Josep Pla (1969). *Obra completa*. Barcelona: Edicions Destino, vol. 11, pàg. 202-203. Aquesta edició està més elaborada que les *Obres completes* (1956), vol. XX, de l'Editorial Selecta, i també conté algun afegit.
5. Josep Pla (1928). *Vida de Manolo contada per ell mateix*. Sabadell: Ed. La Mirada, pàg. 60; J. Pla (1942). *Rusiñol y su tiempo*. Barcelona: Ed. Barna, pàg. 219-220; J. Pla (1944). *El pintor Joaquín Mir*. Barcelona: Ed. Destino, pàg. 42.
6. Josep Pla (1928). «Cartes de lluny». *La Nova Revista* (Barcelona), pàg. 131; J. Pla (1967). *Obra completa*. Barcelona: Edicions Destino, vol. V, pàg. 186.
7. Publicat al volum V de les *Obres completes* de l'Editorial Selecta, pàg. 102-103. Les seves valoracions seran reproduïdes al volum 3 de l'*Obra completa* d'Edicions Destino, amb el títol «Barcelona, una discussió entrançable», dins «Primera volada», 1972.

<http://digithum.uoc.edu>

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria

«Per als noucentistes, el problema havia estat resolt per Eugeni d'Ors en el *Glosari* en establir les distincions entre vida còsmica i vida humana, entre el món de la naturalesa i el món de la cultura, entre el romanticisme i el classicisme. Segons donaven a entendre aquests elements, l'arquitectura és un art de sentit contrari a la naturalesa, un art d'arbitrarietat, una construcció típica de la cultura, de la vida humana, és a dir, dels estils. La naturalesa no produeix estils: la naturalesa són les muntanyes, el mar, els boscos, l'informe, el caos. Només l'home cultivat, domesticat en sistemes canònics, produeix estils. L'arquitectura no pot ser un art d'imitació de la naturalesa, no pot ser naturalista. Rompent la tradició arquitectònica europea, Gaudí vol tornar l'arquitectura a la naturalesa».⁸

La descripció posterior que feia del temple exemplifica aquesta teoria en nom de la qual foren estigmatitzades les principals obres modernistes:

«El temple, en la lluna de la nit, tant si us el mireu de lluny com de prop, és una cosa única. Però és potser quan us el mireu de prop –quan sentiu l'ensulsiada de detalls caient-vos a sobre i la mateixa sensació de trobar-vos dins la pura geologia– que us adoneu del seu esperit. A l'arquitecte li agradava de fer emmotllar les coses de la naturalesa i inserir-les en el temple. Això em portava a imaginar el desplaçament de la baluerna de l'aire lliure en què naturalment es troba, al fons del mar i en una llum submarina. Aquest hauria estat potser el seu medi més natural i més adequat. L'estructura del temple s'hauria anat carregant de deposicions minerals; aquell punt de fredor tèrbola que caracteritza la llum del fons del mar, l'haguera mantingut en una imprecisió incerta; a sobre, s'hi haurien format anfractuositats, protuberàncies, cavernes, esquerdes, coves, tot aquell món informe de la vida còsmica. Una vasta biologia animal i botànica palpitària, en un formigueig primigeni, al damunt i al voltant de la massa imprecisa: les formes toves, les formes titil·lants, les punxes, les viscositats, el somnambulisme dels rèptils. Les torres, els arcbotants, els contraforts, tindrien el tremolor de la molsa i la temperatura del pàlpit primigeni».⁹

Pla justificava aquesta interpretació no pas com una crítica, sinó que es feia ressò del que pensava la joventut en aquell moment i de la cultura del seu temps, però qui en feia la descripció que circulava per articles i la premsa era ell. De fet, és un recurs habitualment

emprat, com a l'homenot sobre Joaquim Ruyra, inventat per Pla de dalt a baix, basant-se sempre en uns suposats testimonis, en general inexistents, a excepció, en el cas de Ruyra, de les xafareries, i pel que fa a la valoració de la Sagrada Família, de la vox *populi* o de la seva generació, de la qual s'erigia en portaveu:

«La qüestió de la Sagrada Família no és pas una qüestió de gust, tot i que el gust, pel fet d'anar lligat amb les reaccions de la pell, sigui un afer de profunditat. És una qüestió de principis, i la joventut del meu temps tingué, de l'obra de Gaudí, la idea que acabo d'exposar.

Ens imaginàvem la catedral d'aquesta manera –la qual cosa no vol pas dir que en féssim una crítica, perquè les nostres facultats crítiques eren pobríssimes. No podíem imaginar-la més que submergida, amb crustacis rampants, musclos, lapès –una forma tan apropiada al gust de l'arquitecte com els bolets–, protozous, algues i tot aquell món una mica viscos del fons del mar –de la mateixa manera que no podíem imaginar la façana de la Pedrera sense que se'ns presentés un fons d'aquàrium i alguns passadissos i habitacions de parets enguerrides de les cases que construï, com un medi adequat per a veure-hi nedar peixos».¹⁰

El Palau de la Música també va ser objecte del mateix tractament, si no pitjor. El gener de 1942 va publicar un article a la revista *Destino* en què gairebé proposava enderrocar-lo, un article que és citat i mostrat al documental de Lluís Permanyer. L'article va ser degudament reescrit al català al mateix llibre que l'article sobre la Sagrada Família, i d'aquesta manera el desprestigi del temple de Gaudí i de la sala de concerts de l'arquitecte Lluís Domènech i Montaner es va anar reiterant el 1956, el 1966 i en les edicions posteriors.¹¹ Com era habitual en l'estructura dels articles o de les proses més crítiques i combatives de Pla, començava desaconsellant l'enderroc de l'edifici, per raons essencialment econòmiques, i tot seguit en feia una descripció subjectiva en què l'acumulació d'objectes, diguem-ne extemporanis a una sala de concerts, degudament adjectivats, amb els tres adjectius ascendents, el darrer amb funció de fiblada final, acabava de ser definitivament demolidor:

«La presència d'aquells cavalls, d'aquelles figures, d'aquelles flors incrustades en el sostre de rajols planxats, aquells llums espantosos, la presència dels mils detalls que converteixen la sala en un esclat de coses gratuïtes, inútils i genials, em privà innombrables vegades d'anar als concerts, d'escoltar trossos de

8. Josep Pla (1956). «Barcelona, papers d'un estudiant». A: *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta, vol. V, pàg. 104-105.

9. Josep Pla (1956). «Barcelona, papers d'un estudiant». A: *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta, vol. V, pàg. 113-114.

10. Josep Pla (1956). «Barcelona, papers d'un estudiant». A: *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta, vol. V, pàg. 115-116.

11. Josep Pla (1942, 17 de gener). «Calendario sin fechas». *Destino*; J. Pla (1956). «Barcelona, papers d'un estudiant». A: *Obres completes*. Barcelona: Editorial Selecta, vol. V, pàg. 144-153; J. Pla (1966). «Barcelona, una discussió entrançable», dins «Primera volada». A: *Obra completa*. Barcelona: Edicions Destino, vol. 3, pàg. 374-378.

<http://digithum.uoc.edu>

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria

música que m'hauria intensament agradat conèixer i de sentir moltes i moltes vegades, perquè la música no fatiga mai».

I acabava reconeixent una experiència que es remetia a la més absoluta subjectivitat, al particularisme. Aquesta experiència personal s'elevava al nivell dels fets i, per tant, de la realitat, gràcies a la seva publicació, és a dir, a la seva objectivació, en aparèixer en un mitjà públic. La revista *Destino* anava destinada a un gran segment de la classe mitjana i de la burgesia que es reconeixien en les opinions i reflexions de Pla i de molts altres col·laboradors als anys quaranta, i més endavant entre els lectors de la seva obra completa. L'article-capítol continuava amb una descripció detallada de les incomoditats acústiques, i es cloïa amb una generalització sobre l'art modernista a partir del cas particular de l'arquitecte Domènech i Montaner i de la pròpia experiència, que traslladava de la subjectivitat a la generalització:

«Si [Domènech i Montaner] hagués viscut, amb la personalitat que tenia, en una època de bon gust, hauria arribat a fer coses, si voleu mediocres, però estimades. No és pas un resultat negligible. Visqué, però, en l'època del modernisme, del *modern style*, de l'horrorós *liberty*, de l'absolut triomf de l'anarquia del gust burgès a casa nostra, i no tingué força per a deixar-ho passar».

Pla posava els principis per davant del gust a l'hora de valorar l'arquitectura modernista, uns principis que formen el nucli del seu pensament polític i filosòfic: la conservació de la tradició contra el desordre i l'anarquia, que porten ineluctablement a la revolució. En aquest cas el noucentisme es podia identificar amb aquests principis d'ordre i de tradició contra un modernisme que venia a representar tot allò heterogeni, estrany, monstruós. Si, com explica Pierre Bourdieu, l'art i el consum artístic estan predisposats a complir una funció social de legitimitació de les diferències socials,¹² Pla, com els seus amics, com els seus contemporanis i com els seus lectors, podien fàcilment coincidir en un gust estètic marcat per Eugeni d'Ors. Josep Pla, com la resta, lligaven una estètica a una idea política. En l'article «Arquitectura» del *Dictionnaire critique* de la revista *Documents*, el pensador Georges Bataille va escriure que *arquitectura* no seria allò que en un edifici està relacionat

amb la construcció, sinó que seria l'espai de la representació. Representa altra cosa que la construcció. En l'article, més que no pas definir el terme *arquitectura*, en descriu l'expansió, és a dir, el domini o l'afaiçonament del camp social, que s'imposa com a centre ordenador. Explica l'origen de l'arquitectura com a imatge de l'ordre social que amb la intenció de garantir-lo s'ha acabat imposant, fins al punt que en comptes d'expressar l'essència de la societat, l'ofega. Segons ell, l'arquitectura defuig i amaga la mort: el monument, la piràmide prenen l'espai buit que ha deixat la mort. La mort és «informe», heterogènia a les homologies, i a més no és assimilable.¹³ L'arquitectura modernista, però, s'aparta en part d'aquest tòpic perquè vol integrar la natura, allò informe i caòtic, en el món urbà, seria l'antimonument, ben al contrari que el noucentisme.

Entre els anys 1939-1941, Pla va escriure *Rusiñol y su tiempo*,¹⁴ editat i inspirat pel seu amic Albert Puig Palau, autèntic col·leccionista i apassionat del modernisme. En les edicions següents que va fer del llibre, en català, el 1955 i el 1970, ja havien aparegut dues obres cabdals per a la comprensió del modernisme, *Modernismo y modernistas*, de Josep F. Ràfols, el 1949, i *El arte modernista catalán*, d'Alexandre Cirici i Pellicer, el 1951. Aquests estudis, però, no van pas modificar gaire les opinions de Pla sobre el moviment i els seus artistes. D'aquesta manera, l'afirmació als pròlegs consecutius que Rusiñol no tenia res de modernista, malgrat haver-ne estat l'ànima, es repetia, com també la definició del moviment com un «autèntic galimaties europeu», que a Barcelona havia donat «els nenúfars lilials, la sala del Palau de la Música Catalana i les senyorettes de ciment armat amb les llargues cues que decoren alguns balcons distingits i horribles».¹⁵ D'altra banda, la descripció que feia de la vida bohèmia no variava si no era per a accentuar l'aspecte més ridícul dels seus components.¹⁶

Entre el 1941 i el 1944 va escriure un segon llibre en castellà sobre Joaquim Mir, *El pintor Joaquín Mir*, publicat aquesta vegada a Edicions Destino. Hi exposava la teoria de l'art que es podia aplicar a aquest pintor i als seus coetanis i que ja havia explicat en alguns articles sobre el realisme publicats el 1928 a *La Veu de Catalunya*.¹⁷ Pla feia una distinció entre les diferents tendències en la pintura modernista. Reprenia una antiga teoria sobre el

12. Pierre Bourdieu (1979). *La Distinction: critique sociale du jugement*. París: Les Éditions de Minuit, pàg. 8.

13. Georges Bataille (1970). «Architecture». A: O. C. París: Ed. Gallimard, vol. I, pàg. 171-172

14. Josep Pla (1942). *Rusiñol y su tiempo*. Barcelona: Editorial Barna; J. Pla (1955). *Santiago Rusiñol i el seu temps*. Barcelona: Editorial Selecta; J. Pla (1970). *Santiago Rusiñol i el seu temps*. Barcelona: Edicions Destino, vol. 14.

15. Com les escultures d'Eusebi Arnau a la casa Lleó Morera, que van ser destruïdes a cops de pic i maça el 1943. Recordem que el cap d'una d'aquestes nimfes va ser recuperat per Salvador Dalí que, de ben jove, i contra la tendència d'aquell temps, ja va reivindicar el modernisme, pel fet de representar el que és heterogeni.

16. Josep Pla (1970). *Obra completa*. Barcelona: Ed. Destino, vol. 14, pàg. 338.

17. Cristina Badosa (1994). *Josep Pla, el difícil equilibri entre literatura i política (1927-1939)*. Barcelona: Ed. Curial, pàg. 76-77; C. Badosa (2004). «De Joaquim Ruyra a Josep Pla, un model de prosa literària». A: *Als cent anys de l'eclosió literària de Joaquim Ruyra: «Marines i boscatges»*. Actes del Primer Simposi Joaquim Ruyra. Fundació Universitat Catalana d'Estiu, Universitat de Girona. Barcelona: Galerada, pàg. 389-412.

<http://digithum.uoc.edu>

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria

concepte de «bellesa» definit per Milà i Fontanals a partir de Tomàs d'Aquino sobre el que és bo i el que és bell, *bonum i pulchrum*, i l'enriquia amb aportacions avantguardistes, amb motiu de la conferència pronunciada per Salvador Dalí a la Sala Parés, després de la inauguració del Tercer Saló de Tardor.¹⁸ Dalí defensava, i Pla s'hi adheria, que l'art creatiu contemporani tenia com a principi estètic la captació directa de la realitat, per mitjà de la intuïció, de l'instint, de l'inconscient. El mètode era proposat per les noves tendències filosòfiques, sobretot per Bergson, que valorava l'inconscient per sobre del que tradicionalment s'havia entès com a «facultats superiors de l'home». Pla remarcava de la conferència de Dalí els principis que més s'ajustaven a la nova sensibilitat i els que eren en la base de la mateixa literatura. Evidentment, Pla no seguia el principi de l'inconscient, no era un lector de Freud ni un seguidor de la psicoanàlisi, però sí que en els seus retrats, amb el pretext de descobrir la cara oculta de les persones, feia servir tota mena de recursos que s'oposaven al cànon escolàstic defensat per Manuel Milà i Fontanals. El propòsit de Pla era anar més enllà del que és veritat i del que és bo per al coneixement i, per mitjà de la intuïció i fins i tot de la trampa, aconseguir la bellesa, és a dir, el plaer. Entre l'obra analítica i l'obra creativa i intuïtiva, Pla preferia aquesta darrera. Un altre exemple és l'equanimitat en la seva descripció de la revista *L'Avenç*, tot i que no va relacionar-la mai amb el modernisme. En el primer volum de la biografia sobre Francesc Cambó, publicat també el 1928, reconeixia el mèrit de la revista *L'Avenç* en tres fronts: en primer lloc, per haver endegat la reforma ortogràfica; en segon lloc, com a catalitzador d'idees polítiques, i, finalment, per la seva transcendència estètica en obrir la revista a totes les tendències i novetats intel·lectuals de Catalunya i d'Europa. Aquest text fou publicat exactament igual en el volum dedicat a Cambó el 1973 dins *l'Obra completa*.¹⁹

Pocs anys després, el 1977, es va publicar *Prosperitat i rauxa de Catalunya*. Segons el pròleg, signat amb «J. P.»²⁰ el llibre s'hauria editat per desig de Jaume Vicens i Vives, a partir d'articles publicats a la *Revista de Catalunya*. Tanmateix, tot fa pensar que, atès que aquests articles no eren suficients per a fer un volum de 650

pàgines, Pla va haver d'escriure unes quantes pàgines més, com les aplegades en el capítol «Història de la revista *Juventut* (1900-1906)», que és un batibull repetitiu i senil que va de la revista *Juventut* a la família Vergés. En la primera pàgina va escriure que la revista *L'Avenç* només havia produït de positiu la reforma de Pompeu Fabra i «tota la resta és un desori mental sense límit i l'anarquia intel·lectual més confusa i bèstia».²¹

Les opinions, les definicions de Josep Pla sobre el gust, sovint poc construïdes, responien al moment, sobretot durant la dictadura franquista, quan es va legitimar, partint d'un passat literari brillant, i la societat el va legitimar des d'una plataforma de prestigi, com era la revista *Destino*. La societat catalana estava en plena reconstrucció de la identitat i es feien servir els pocs marges que deixava una censura vigilant i eficient. Durant gairebé quatre decennis va escriure *per a i des d'un* ventall que anava de la classe mitjana a la burgesia, amatent als seus gustos. Segurament per aquesta raó el seu discurs va deixar de banda els matisos i, oposant-se a l'estètica kantiana –que com molt bé explica Bourdieu posava el desinterès com a garantia de la qualitat estètica de la contemplació–, es va adaptar al gust majoritari «popular», que es basa en un principi ètic i moral, en el cas de la societat catalana, en la raó, l'ordre i el seny. Després del trauma de la Guerra Civil, la conservació de la tradició representada pel model noucentista tenia més adhesions que no pas el model modernista, que es podia identificar amb el caos de la naturalesa i amb l'anarquia. La ideologia va participar en la construcció d'una identitat incompleta i acrítica per part d'un segment important de la societat. Sortosament, les relacions de poder i la ideologia no es van estancar, sinó que van permetre un canvi de paradigmes. Pel que fa a l'escriptor Josep Pla sempre ens quedaran els textos del 1928, quan la societat catalana vivia un nou període de creativitat coincidint amb la fi de la dictadura de Primo de Rivera. Durant aquest període, les seves reflexions sobre l'art i la creació trencaven la frontera entre la cultura que es deia legítima i la cultura popular, i s'adherien als principis de les avantguardes, que posaven la intuïció, l'instint i l'inconscient en el centre de l'acte creatiu.

18. Josep Pla (1928, 25 de novembre). «La nostra generació». *La Veu de Catalunya*; J. Pla (1928, 12 de desembre) «No ens ve pas d'un any». *La Veu de Catalunya*; J. Pla (1928, 19 de novembre) «A l'Empordà anem endavant». *La Veu de Catalunya*.

19. Josep Pla (1928). *Francesc Cambó, materials per a una història d'aquests últims anys*. Barcelona: Edicions de *La Nova Revista*, vol. I, pàg. 117-118; J. Pla (1973). «Francesc Cambó, materials per a una història». A: *Obra completa*. Barcelona: Edicions Destino, volum 25, pàg. 79.

20. Com explico a *Josep Pla, biografia del solitari*, els darrers volums publicats a *l'Obra completa* d'Edicions Destino porten un pròleg signat invariablement amb «J. P.», escrit sempre per Josep Vergés. Són llibres fets a partir d'escrits i articles esparsos, completats per un Pla gran i cansat. El resultat són uns volums que desmereixen el conjunt de *l'Obra completa*.

21. Josep Pla (1977). «Prosperitat i rauxa de Catalunya». A: *Obra completa*. Barcelona: Edicions Destino, vol. 32, pàg. 259.

<http://digithum.uoc.edu>

Josep Pla, els espais i els temps de la memòria

CITACIÓ RECOMANADA

BADOSA, Cristina (2013). «Josep Pla, els espais i els temps de la memòria». A: Jaume SUBIRANA, Josep-Anton FERNÁNDEZ, Joan FUSTER SOBREPÈRE (coord.). «Resistencialisme i normalització: usos del passat i discursos culturals en la Catalunya contemporània» [dossier en línia]. *Digithum*. Núm. 15, pàg. 12-17. UOC.

[Data de consulta: dd/mm/aa].

<<http://digithum.uoc.edu/ojs/index.php/digithum/article/view/n15-badosa/n15-badosa-ca>>

DOI: <<http://dx.doi.org/10.7238/d.v0i15.1792>>

Aquest article està subjecte a una llicència d'atribució no comercial no derivativa 3.0 Espanya de Creative Commons. Podeu copiar-lo, distribuir-lo i comunicar-lo públicament sempre que en citeu l'autor, la revista electrònica i la institució que la publica (Digithum, FUOC). L'ús comercial i les obres derivades no estan permeses. La llicència completa es pot consultar a <http://creativecommons.org/licenses/by-nc-nd/3.0/es/deed.en>

Cristina Badosa Mont

Professora de Cultures i Llengües Regionals de la Universitat de Perpinyà-Via Domitia
badosa@univ-perp.fr

Professora de Cultures i Llengües Regionals, Català, Secció 73 del CNU, a la Universitat de Perpinyà-Via Domitia.

Catedràtica de Literatura Catalana de la Universitat de Perpinyà (UPVD) i investigadora del grup de recerca VECT. Camps de recerca: literatura catalana contemporània (Josep Pla, Joaquim Ruyra, Joan Vinyoli, Jordi-Pere Cerdà), traducció literària, estudis teatrals i literatura comparada.

Universitat de Perpinyà-Via Domitia
52 avenue Paul Alduy
66860 Perpignan Cedex 9
França
<http://www.univ-perp.fr>

